

Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun
Borgartúni 21
105 Reykjavík

11. júní 2026, Reykjavík
UOS-6126

Umsögn um matskyldufyrirspurn – Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar, nr. 0619/2026

Vísað er til erindis Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnunar dags. 18. maí sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfis- og orkustofnunar um ofangreinda matskyldufyrirspurn.

Framkvæmdin fellst í stækkun skólphreinsistöðvar Hveragerðisbæjar en núverandi hreinsistöð er hönnuð fyrir um 4.400 persónueiningar en tekur í dag við skólpi frá um 7.000 persónueiningum. Með breytingunni eykst afkastagetan upp í 10.000 persónueiningar en auk þess mun nýr búnaður bæta hreinsun skólps.

Eftirfarandi umfjöllun er því fyrst og fremst í formi ábendinga til framkvæmdaraðila, leyfisveitenda o.s.frv. um mál sem falla undir sérhæfingu stofnunarinnar.

Varðandi áhrif af bættri meðferð skólps

Stofnunin fagnar áformum Hveragerðisbæjar um umbætur til þess að uppfylla þær kröfur sem gerðar eru til hreinsunar skólps frá bænum. Vænta má að áhrif framkvæmdarinnar verði góð á vatn og vatnavistkerfi, að því gefnu að hún heppnist vel og nýjum innviðum verði vel sinnt.

Stofnunin vekur athygli á að sveitarfélög bera ábyrgð á og eiga að tryggja fullnægjandi fráveitu í þéttbýlinu, samanber lög nr. 9/2009 um uppbyggingu og rekstur fráveitna. Fyrir þéttbýlið Hveragerði er krafa um tveggja þrepa hreinsun á skólpi sbr. 5. gr. reglugerðar nr. 1450/2025 um fráveitur og skólphreinsun. Leiði vöktun og ástandsmat með hliðsjón af lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála hins vegar í ljós að ástand árinna sé viðkvæmt fyrir losun næringarefna kann það að kalla á þriggja þrepa skólphreinsun sbr. 6. grein reglugerðarinnar. Greinargerðin bendir til þess að sveitarfélagið sé þegar búið undir þann möguleika, enda er þar vísað í skólphreinsikröfur í viðauka II við reglugerðina. Sá viðauki lýsir kröfum til skólphreinsunar þar sem losað er í vatnshlot sem eru viðkvæm fyrir næringarefnum.

Umhverfis- og orkustofnun bendir á að mat á magni skólps til stöðvarinnar eru ekki sett í samhengi við sviðsmyndir um framtíðarþróun þjónustusvæðis fráveitunnar. Né er fjallað um fyrirhugaða útfærslu með hliðsjón af sjónarmiðum um aðlögunarhæfni og stækkunarmöguleika stöðvarinnar. Skólphreinsistöð er fjárfesting til áratuga, og skortur á

slíkum greiningum gæti orðið til þess að hreinsistöðin skili ekki árangri í samræmi við væntingar.

Stofnunin bendir einnig á atriði sem varða mælingar og vöktun í skólphreinsistöðinni. Minnst er á rennslismæli í greinargerð framkvæmdaraðila, en benda má á að samkvæmt reglugerð um fráveitur og skólphreinsun skal einnig gera ráð fyrir aðstöðu til að taka sýni sem endurspeglar vel skólpið sem fer um stöðina. Slík aðstaða skal vera við hvort tveggja aðstreymi og fráflæði stöðvarinnar.

Stofnunin minnir á hlutverk sveitarfélaga samkvæmt lögum um stjórn vatnamála. Öll straumvatnshlot skulu vera í að minnsta kosti góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi og ber sveitarfélaginu að tryggja að umhverfismarkmið vatnshlotsins náist. Vistfræðilegt ástand Varmár ([vatnshlot númer 103-792-R](#)), sem tekur við skólpi frá fyrirhugaðri skólphreinsistöð, hefur ekki verið metið, en efnafræðilega ástandið hefur verið metið gott í kjölfar vöktunar forgangsefna árið 2019-2020. Ástand vatnshlota má ekki hraka og ef slíkt gerist ber sveitarfélaginu að grípa til aðgerða og draga úr álagi á vatnshlotið. Losun skólps vegur þungt í álagi á Varmá, og niðurstöður vöktunarinnar og ástandsmats gætu haft áhrif á fýsileika ólíkra valkosta við útfærslu skólphreinsunar. Stofnunin hvetur því sveitarfélagið til að ljúka sem fyrst þeirri vinnu sem þarf til að meta vistfræðilegt ástand Varmár í samræmi við lög um stjórn vatnamála. Slík vinna er hafin undir hatti hins svokallaða Icewater verkefnis.

Þó efnafræðilegt ástand Varmár flokkist nú gott samkvæmt niðurstöðum á vöktun forgangsefna á lista III í rgl. nr. 796/1999 um varnir gegn mengun vatns má benda á að nú liggur fyrir að breytingar eru væntanlegar á fjölda efna og styrk þeirra í vatni sem geta haft áhrif á mat á efnafræðilegu ástandi Varmár. Sveitarfélagið gæti því viljað huga að aðlögunarhæfni skólphreinsistöðvarinnar, t.a.m. með tilliti til hreinsunar lyfjaleifa og plöntuvarnarefna.

Varðandi áætluð áhrif á framkvæmdartíma

Mat framkvæmdaraðila er að áhrifin af framkvæmdinni, þar með talið röskunum á samfellu rekstrar núverandi skólphreinsunar, verði ekki veruleg eða varanleg með tilliti til gæðapátta laga um stjórn vatnamála. Stofnunin telur ekki þörf á að gera frekari athugasemdir við þessi atriði, hafi framkvæmdaraðili horft til viðmiða um bestu aðgengilegu tækni við mótun tillagna að framkvæmdarfyrrirkomulagi.

Niðurstaða

Meginniðurstaða stofnunarinnar er að skilyrði um greinargóðar útlistanir séu í meginatriðum uppfyllt. Að teknu tilliti til umfangs og eðlis ofangreindar framkvæmdar og þess að framkvæmdinni er ætlað að tryggja betri hreinsun á skólpi frá Hveragerðisbæ er það mat Umhverfis- og orkustofnunar að framkvæmdin muni ekki hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og sé því ekki þörf á mati á umhverfisáhrifum.

Virðingarfyllst,

Hlöðver Stefán Þorgeirsson

Teymi hafs og vatns

Rakel Sæmundsdóttir

Teymi leyfa og umsagna

Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun (HMS)
Borgartúni 21
105 Reykjavík

11. júní 2026
202605-0074/S.P.

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum - Tilkynning til ákvörðunar um matsskyldu - Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar - Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun (HMS).

Vísað er til erindis Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun (HMS) er barst 20. maí sl. þar sem óskað er umsagnar Náttúruverndarstofnunar um matskyldufyrirspurn vegna –nýrrar fráveitu fyrir Hveragerði.

Framkvæmdarlýsing

Framkvæmdin felst í stækkun skólphreinsistöðvar Hveragerðisbæjar úr 4.400 persónueiningum í 10.000 persónueiningar, en hreinsistöðin er í dag að taka við skólpi frá um 7.000 persónueiningum og stöðin því komin yfir þolmörk. Frárennsli frá hreinsistöðinni fer út í Varmá og hefur bakteríumagn í ánni mælst yfir mörkum neðan hreinsistöðvarinnar. Endurbætur verða gerðar á núverandi húsnæði hreinsistöðvarinnar ásamt viðbótarbyggingu, en grunnflötur hennar er um 390 m². Nýbyggingin verður staðsett til móts við núverandi byggingu, innan skilgreinds byggingarreits.

Verndarsvæði

Í greinargerð er þess getið að austan við framkvæmdarsvæðið rennur Varmá en áin og bakkar hennar eru á C-hluta náttúruverndarskrár – svæði nr. 751. Varmá og Ölfusforir. Þá heyrir áin og bakkar hennar undir hverfisvernd HV1 skv. aðalskipulagi Hveragerðisbæjar 2017-2029. Framkvæmdir eru utan marka þessara verndarsvæða. Þess er getið að framkvæmdir munu ekki fara fram á vatnsverndarsvæði eða í nágrenni við vatnsból.

Náttúruverndarstofnun telur að í matsskyldufyrirspurn skorti nánari umfjöllun um verndarsvæðið og möguleg áhrif framkvæmda og reksturs skólphreinsistöðvarinnar á verndarsvæðið. Æskileg mótvægisáðgerð væri gerð vöktunar- og viðbragðsáætlunar gagnvart verndarsvæðinu og lífríki Varmár bæði á framkvæmda- og rekstrartíma skólphreinsistöðvarinnar.

Hraun – sérstök vernd

Í greinargerð kemur fram að framkvæmdasvæðið liggur á nútímahrauni, Hellsisheiðarhrauni

sem rann úr Hengli fyrir rúmum 10.000 árum. Landið er að mestu gróin tún og mosa- og sinuvaxnir hraungeirar.

Náttúruverndarstofnun bendir á að hraun nýtur sérstakrar verndar samkvæmt lögum um náttúruvernd nr. 60/2013. Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem talðar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi.

Náttúruverndarstofnun telur mikilvægt að í umhverfismati verði lagt mat á hvort hraun á framkvæmdasvæðinu teljist falla undir ákvæði náttúruverndarlaga um jarðminjar sem njóta sérstakrar verndar eða hvort um sé að ræða hraun sem orpið er eða hulið jarðvegi og gróðri. Þar sem ekki er lengur hægt að greina hvort um hraun sé að ræða hafa jarðminjarnar að öllu jöfnu tapað þeim einkennum sem mynda verndargildi þeirra og nýtur það því ekki sérstakrar verndar samkvæmt greininni. Ákvæðið útilokar þó ekki að aðrir eiginleikar, svo sem jarðsögulegir eiginleikar eða eiginleikar þess gróðurs sem vex á svæðinu, hafi sérstakt verndargildi.

Framkvæmd

Stofnunin bendir einnig á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við. Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Náttúruverndarstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins.

Náttúruverndarstofnun telur að nákvæmari umfjöllun um hraun og verndargildi hraunasvæða í greinargerð matsskyldufyrirspurnarinnar hefði verið æskileg.

Stofnunin áréttar að þar sem ekki er hægt að forðast rask á vistgerðum með verndargildi eða svæðum undir sérstakri vernd er góður frágangur rasksvæða og fullnægjandi mótvægisáðgerðir forsendur þess að umhverfisáhrif framkvæmdar verði ekki umtalsverð.

Fuglalíf og vistgerðir

Í umhverfismatskafla greinargerðarinnar kemur eftirfarandi fram:

„Framkvæmdir fara fram innan svæðis sem nefnist Suðurlandsundirlendi sem skilgreint er sem mikilvægt fuglasvæði af Náttúrufræðistofnun Íslands. Þar er m.a. þétt varp ýmissa vaðfugla og þá dvelja farfuglar þar í hópum saman vor og haust og töluvert fuglalíf er á vetrum við auðar ár og vötn. Suðurlandsundirlendi hefur alþjóðlega þýðingu sem varpland fyrir himbrima, álft og skúm og á fartíma fyrir álft, heiðagæs blesgæs og grágæs.

Framkvæmdir fara ekki fram innan svæðis á náttúuminjaskrá og ekki er um að ræða votlendissvæði. Þá fara framkvæmdir fram á þegar röskuðu landi og því er ekki talin ástæða til að ætla að breytingar á svæðinu muni hafa áhrif á búsvæði fugla. Fuglar gætu orðið fyrir áhrifum á framkvæmdatíma vegna hávaða en þar sem framkvæmdasvæðið er í nágrenni við athafnasvæði og Suðurlandsveg eru áhrif þeirrar truflunar metin minniháttar. Vegna umfangs framkvæmda og staðsetningar, og þar sem svæðið hefur þegar orðið fyrir raski vegna fyrri framkvæmda eru áhrif á fuglalíf metin óveruleg.“

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að stærstur hluti fyrirhugaðs stækkunarsvæðis sé tún og ræktað land. Samkvæmt vistgerðakorti Náttúrufræðistofnunar¹ nær útbreiðsla vistgerða með mjög hátt verndargildi (Gulstararflóavist) ekki inn á umrætt framkvæmdasvæði.

Náttúruverndarstofnun bendir á allir fuglar eru friðaðir samkvæmt lögum nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum nema friðun þeirra hafi verið aflétt með reglugerð nr. 456/1995. Þegar rætt er um friðun tekur hún einnig til eggja og hreiðra þeirra fugla sem njóta algerrar eða tímabundinnar friðunar. Auk þess bendir stofnunin á að í 2. mgr. 6. gr. laga nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum segir að ávallt skuli gæta fyllstu varkárni og nærgætni gagnvart villtum dýrum og búsvæðum þeirra og forðast óþarfa truflun. Við skipulag og landnotkun skal tekið tillit til villtra dýra og búsvæða þeirra, sbr. lög um náttúruvernd og skipulagslög.

Náttúruverndarstofnun bendir á að talningar af Suðurlandi sýna marktæka fækkun fimm tegunda, þ.e. heiðlóu, lóupræls, spóa, stelks og þúfutittlings.² Ekki er nákvæmlega vitað hvað veldur þessari fækkun en þar sem þessar tegundir sýna almennt neikvæð áhrif af aukinni landnotkun (mannvirkjum og skógrækt) gætu þetta verið merki um svæðisbundin neikvæð áhrif mannlegra umsvifa á þéttleika mófugla.³ Náttúruverndarstofnun bendir á að heiðlóa, lóupræll, spói, jaðrakan og stelkur eru ábyrgðartegundir Íslands⁴ þar sem um eða yfir 20% af Evrópustofnin verpir hér á landi. Heiðlóa og lóupræll eru jafnframt forgangstegundir í

¹ <https://www.vefsja.is/?z=16.67&lat=63.98851769&lng=-21.17990142>

² Aldís E.P., Böðvar P. og Tómas G.G., 2025. Recent population changes of common waders and passerines in Iceland's largest lowland region. Bird Study, bls. 1-13.

³ <https://moi.hi.is/is/mofuglar>

⁴ <https://www.natt.is/is/midlun/utgafa/natturuminjaskra/forgangstegundir-fugla>

viðauka Bernarsamningsins, sem Ísland er aðili að, yfir tegundir sem þarfnast sérstakrar búsvæðaverndar. Náttúruverndarstofnun bendir á að Náttúrufræðistofnun uppfærði válista fyrir stöðu fuglategunda árið 2025⁵, en síðasti válisti hafði verið birtur árið 2018. Líkt og segir hér að ofan hafa mófuglar átt undir högg að sækja síðustu ár og voru flestar tegundir þeirra færðar um einn eða tvo flokka í nýrri uppfærslu válistans. Heiðlóa, spói og lóupræll færðust um tvo flokka, úr því að vera metnar ekki í hættu árið 2018 yfir í að vera metnar í nokkurri hættu árið 2025. Helsta hættan sem steðjar að þeim er búsvæðaeysing, en þó stofnar þeirra telji enn marga einstaklinga hafa þeir minnkað um allt að 30-40% á síðustu 10-15 árum. Ísland ber alþjóðlega ábyrgð á þessum tegundum sökum þess hve stór hluti Evrópastofnanna verpur hér á landi. Því er nauðsynlegt að athuga stöðu þessara tegunda á framkvæmdasvæðum sem eru algeng búsvæði þeirra og almenn þörf á því að draga úr frekara álagi á búsvæði þeirra til að stemma stigu við þessari hnignun.

Náttúruverndarstofnun bendir á að á vinnslutíma og rekstartíma skólphreinsistöðvarinnar geti orðið truflun vegna umferðar og hávaða sem haft getur bein eða óbein áhrif á fuglalíf svæðisins og einnig á verndarsvæðinu við Varmá. Í greinargerð hefði því verið æskilegt að hafa nánari umfjöllun um hvaða leiðir yrðu farnar til valda sem minnstri röskun á fuglalífi.

Náttúruverndarstofnun bendir á að jaðaráhrif vegna bygginga og starfseminnar geta valdið því að fuglar færa sig frá svæðinu og að óvíst sé hvernig þeim gengur að nýta ný bú- eða fæðusvæði.

Náttúruverndarstofnun bendir á að æskilegt er að framkvæmdir fari ekki fram á varptíma fugla.

Að síðustu skal bent á að allir villtir fuglar eru friðaðir samkvæmt lögum nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum og við mat á áhrifum þarf jafnframt að hafa hliðsjón af markmiðum laga nr. 60/2013 um náttúruvernd um vernd líffræðilegrar fjölbreytni.

Landslag

Í greinargerð kemur fram að möguleg áhrif á landslag og sjónræna þætti tengjast mannvirkjagerð innan byggingarreits. Rask mun aðallega fara fram innan byggingarreits á svæði sem þegar hefur orðið fyrir raski vegna fyrri framkvæmda. Þá verður lögð áhersla á að lágmarka rask og vanda til verka við yfirborðsfrágang. Vegna þeirrar starfsemi og þeirra mannvirkja sem er á svæðinu í dag, bæði núverandi hreinsistöðvar og athafnasvæðisins er ekki verið að breyta ásýnd svæðisins svo um munar og því eru áhrif á ásýnd talin óveruleg.

Náttúruverndarstofnun bendir á að í 69. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd kemur fram að við hönnun mannvirkja skuli þess gætt að þau falli sem best að svipmóti lands. Við mat á umhverfisáhrifum og afgreiðslu leyfisumsókna skal tekið afstöðu til þessa atriðis. Sérstaklega er mikilvægt að huga að huga að vali á staðsetningu og legu mannvirkja, útfærslu í stærð og formi, frágangi að loknum framkvæmdum og litavali sem lykilþætti í aðlögun mannvirkja að

---

⁵ <https://www.natt.is/is/midlun/utgafa/valistar/fuglar/valisti-fugla-2025>

umhverfi sínu. Auk þess er mikilvægt að mannvirki samrýmist jarðmyndunum, gróðri og ásjáð svæðisins.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er líklegt að framkvæmdin hafi staðbundin áhrif á landslag, einkum vegna aukins byggingarmagns.

Lífrænn úrgangur

Í greinargerð kemur fram að úrgangi úr grófsíum sé safnað saman í gáma sem tæmdir eru reglulega og innihaldið sent til urðunar. Þá fer sandur sem síast frá í gegnum sandhreinsi og þaðan í gám sem tæmdur er reglulega. Áætlað er að þegar nýja stöðin er komin í gagnid falli til um 7-8 tonn af ristarúrgangi á ári og allt að 5-6 tonn af sandi. Fitu og olíu úr fitugildrunni og seyrú úr útrenslissíunum er dælt yfir í núverandi byggingu þar sem seyrupykking fer fram. Í dag er seyra meðhöndluð með kalki í skólphreinsistöðinni og hún flutt í seyrúvinnsluna á Flúðum þar sem hún fer til dreifingar á uppblásnu landi á hálendinu.

Náttúruverndarstofnun telur mikilvægt að gerð sé skýrari grein fyrir meðhöndlun, flutningi og endanlegri ráðstöfun þessa úrgangs, hvaða aðilar taki við honum og hvort nauðsynleg aðstaða og leyfi liggi fyrir.

Ef ráðgert er að nýta úrganginn sem áburð þarf að gera grein fyrir hvar og með hvaða hætti honum verður ráðstafað, svo sem á túnum eða við uppgræðslu og landgræðslu, og meta umhverfisáhrif slíkrar nýtingar á jarðveg, gróður og vatn.

Rekstur meðan á framkvæmdum stendur

Í greinargerð er farið yfir áfangaskiptingu framkvæmdarinnar. Þar er þess m.a. getið að ekki liggi endanlega fyrir hvernig meðhöndlun skólps verði háttáð meðan á framkvæmdum stendur en að það verði útfært nánar í fullnaðarhönnun. Líklegt er að á meðan unnið verði að 2. Áfanga muni hreinsun tímabundið einungis fara í gegnum eins þreps hreinsun.

Í greinargerðinni kemur einnig fram að þar sem núverandi hreinsun er mjög óskilvirk sé gert ráð fyrir þetta muni hafa lítil áhrif á líffræðilega og efna- og eðlisefnafræðilega gæðapætti Varmár en ekki er gert ráð fyrir að ástand Varmár hnigni meðan á framkvæmdum stendur þar sem núverandi ástand Varmár er ekki viðunandi. Gert er ráð fyrir að þetta fyrirkomulag á hreinsun muni standa yfir í u.þ.b. 6 mánuði. Ákjósanlegt væri að framkvæmdir við áfanga 2 færu fram yfir vetrartímenn þegar lífríki í ánni er í lágmarki. Þá má einnig búast við að álag á skólperfið t.a.m. vegna ferðamanna verði í lágmarki.

Náttúruverndarstofnun bendir á að hér er nokkur óvissa um framkvæmd og lausn liggur ekki fyrir hvernig skólphreinsum verði háttáð á framkvæmdatíma. Því telur stofnunin nauðsynlegt að sett verði fram nákvæm áætlun um tímabundna lausn hreinsunar, vöktun og viðbragðsáætlun. Þá telur Náttúruverndarstofnun nauðsynlegt að framkvæmd þessa verkþáttar fari fram að vetri.

Niðurstaða

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að fyrirhuguð stækkun skólphreinsistöðvarinnar og 390 fermetra nýbyggingar á skilgreindu iðnaðarsvæði innan lóðar sem er rúmlega 7 ha.

Um sé að ræða svæði sem jarðmyndanir einkennist af nútímahrauni og vistgerðum er hafa ekki mjög hátt eða hátt skilgreint verndargildi.

Náttúruverndarstofnun telur að gera þurfi skýrari grein fyrir áhrifum framkvæmdar á jarðmyndanir og að fyrir liggi hvort um sé að ræða jarðmyndanir sem njóta sérstakrar verndar eða sandorpið hraun.

Náttúruverndarstofnun bendir á að líklegt er að á framkvæmdar- og rekstrartíma skólphreinsistöðvarinnar muni áhrif á fuglalíf svæðisins verða nokkur og skýrari umfjöllun þurfi um aðgerðir til að takmarka þau.

Stofnunin telur að áhrif á ásýnd og landslag verði staðbundin vegna aukins byggingarmagns..

Þá telur stofnunin að gera þurfi nánari grein fyrir meðhöndlun og ráðstöfun úrgangs.

Náttúruverndarstofnun bendir á óvissu vegna reksturs á framkvæmdatíma og nauðsyn þess að sett verði fram skýr áætlun um um hreinsun, vöktun og viðbragðsáætlun.

Að mati Náttúruverndarstofnunar kalla framangreind atriði ekki á að framkvæmdin sæti mati á umhverfisáhrifum, enda verði þau tryggð með skýrum skilyrðum í framkvæmdaleyfi og starfsleyfi. Stofnunin leggur áherslu á að leyfisskilyrði taki sérstaklega til vöktunar Varmár, viðbragðsáætlunar vegna frávika, takmörkunar rasks á framkvæmdatíma, mótvægisáðgerða gagnvart fuglalífi, vandaðs frágangs rasksvæða og öruggar meðhöndlunar seyru og úrgangs.

Virðingarfyllt,

Skúli Þórðarson

verkefnastjóri

Axel Benediktsson

sérfræðingur

Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun

Jón Ágúst Jónsson

Borgartúni 21

105 REYKJAVÍK

Garðabær, 15. júní 2026

Málsnúmer: 202605-0043

IAS

Efni: Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar. Matsskyldufyrirspurn

Vísað er til erindis Húsnæðis- mannvirkja- og skipulagsstofnunar frá 18. maí 2026 þar sem óskað er umsagnar Náttúrufræðistofnunar um matsskyldufyrirspurn vegna stækkunar skólphreinsistöðvar Hveragerðisbæjar.

Skólphreinsistöð Hveragerðisbæjar stendur við Vorsabæ 14 í Hveragerði, rétt sunnan við Suðurlandsveg í landi Vorsabæjar. Til stendur að stækka hreinsistöðina en það er gert til að mæta vaxandi íbúafjölda og atvinnustarfsemi í bæjarfélaginu. Hreinsistöðin er hönnuð fyrir um 4.400 persónueiningar en er í dag að taka við skólpi frá um 7.000 persónueiningum og stöðin því komin yfir þolmörk. Með breytingunni eykst afkastagetan upp í 10.000 persónueiningar en auk þess mun nýr búnaður bæta hreinsun skólps. Framkvæmdir felast í endurbótum á núverandi húsnæði hreinsistöðvarinnar ásamt viðbótarbyggingu, en grunnflötur hennar er um 390 m². Nýbyggingin verður staðsett til móts við núverandi byggingu, innan skilgreinds byggingarreits.

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér matsskyldufyrirspurnina og vill koma eftirfarandi ábendingum á framfæri.

Framkvæmdasvæðið er á nútímahrauni sem er að miklu leyti hulið jarðvegi auk þess sem því hefur verið raskað á fyrirhuguðum byggingarreit. Þá er framkvæmdasvæðið innan mikilvæga fuglasvæðisins Suðurlandsundirlendi og þó að byggingarreiturinn sé ekki stór og hafi þegar verið raskað er æskilegt að framkvæmdir verði utan varptíma til að lágmarka áhrif á fuglalíf. Framkvæmdasvæðið er við Varmá en Varmá og Ölfusforir eru á C-hluta náttúruminjaskrár. Varmá hefur verið undir miklu álagi og er mikilvægt að skaðleg efni berist ekki frá skólphreinsistöðinni og út í Varmá og ætti að setja skilyrði um vöktun, bæði á framkvæmdartíma og rekstrartíma skólhreinsistöðvarinnar, og að gerðar verði áætlanir um viðbrögð ef mengandi efni berast frá stöðinni.

Náttúrufræðistofnun telur að nægjanlega sé gerð grein fyrir framkvæmdinni og áhrifum hennar og ekki sé þörf á að framkvæmdin fari í mat á umhverfisáhrifum.

Virðingarfyllst,

Ingvar Atli Sigurðsson,

jarðfræðingur

Skipulagsgátt

Borgartún 21
105 Reykjavík

Málsnr. 2026-05-0329
Hafnarfjörður 15.6.2026

Efni: Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar Tilkynning um framkvæmd – umsögn Hafrannsóknastofnunar.

Í tölvubréfi Skipulagsgáttar 18. 5. 2026 er Hafrannsóknastofnun beðin um umsögn við tilkynningu til ákvörðunar um matsskyldu: Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar, nr. 0619/2026: Tilkynning um framkvæmd.

Framkvæmdin felst í stækkun skólphreinsistöðvar Hveragerðisbæjar úr 4.400 persónueiningum í 10.000 persónueiningar, en hreinsistöðin er í dag að taka við skólpi frá um 7.000 persónueiningum og stöðin því komin yfir þolmörk. Frárennsli frá hreinsistöðinni fer út í Varmá og hefur bakteríumagn í ánni mælst yfir mörkum neðan hreinsistöðvarinnar. Endurbætur verða gerðar á núverandi húsnaði hreinsistöðvarinnar ásamt viðbótarbyggingu, en grunnflötur hennar er um 390 m². Nýbyggingin verður staðsett til móts við núverandi byggingu, innan skilgreinds byggingarreits.

Álag á lífríki Varmár hefur verið umtalsvert um langt skeið og því er hér, að mati Hafrannsóknastofnunar, verið að ráðast í mjög tímabæra framkvæmd.

Rétt er að benda á að Varmá og bakkar hennar eru á náttúruminjaskrá, auk þess sem votlendi (sem áin er) og nútímahraun eru vernduð skv. 61. gr. laga um náttúruvernd (60/2013).

Hafrannsóknastofnun tekur undir umsögn Náttúruverndarstofnunar og telur æskilegt að gerð verði vöktunar- og viðbragðsáætlun gagnvart verndarsvæðinu og lífríki Varmár bæði á framkvæmda- og rekstrartíma skólphreinsistöðvarinnar.

Þó að öllu jöfnu sé það skoðun Hafrannsóknastofnunar að fullt mat á umhverfisáhrifum skili betra verklagi og sé til þess fallið að gera verkefni betri en ella, þá telur Hafrannsóknastofnun að gerð sé nægilega góð grein fyrir framkvæmdinni og ekki þörf á mati á umhverfisáhrifum.

F. h. Hafrannsóknastofnunar

Sveinn Kári Valdimarsson

Austurvegur 65a - 800 Selfoss

Sími 480 8250 – Veffang www.hsl.is – Netfang hsl@hsl.is – Kennitala 480284-0549

**Húsnæðis-, mannvirkja og skipulagsstofnun
Borgartúni 21
105 Reykjavík**

Selfossi, 15. júní 2026
2605116HS SG

Efni: Nr. 0619/2026 - Fráveita Hveragerðis, stækkun skólphreinsistöðvar - tilkynning um framkvæmd

Þann 18. maí sl. móttók Heilbrigðiseftirlit Suðurlands erindi Húsnæðis-, mannvirkja og skipulagsstofnunar í gegnum Skipulagsgáttina þar sem óskað er eftir umsögn embættisins um tilkynningu vegna fyrirhugaðrar stækkunar skólphreinsistöðvar fyrir Hveragerðisbæ.

Um er að ræða fyrirspurn um matsskyldu vegna fyrirhugaðrar stækkunar skólphreinsistöðvar Hveragerðisbæjar við Vorsabæ. Samkvæmt gögnum málsins er núverandi hreinsistöð hönnuð fyrir um 4.400 persónueiningar en tekur nú við skólpi frá um 7.000 persónueiningum. Með framkvæmdinni er gert ráð fyrir að afkastageta aukist í allt að 10.000 persónueiningar og að nýr búnaður bæti hreinsun, m.a. með vélrænni forhreinsun, sand- og fitugildru, lífrænni hreinsun, útrenslissíum og UV-sóttahreinsun áður en hreinsað frárennsli er veitt í Varmá.

Lagagrundvöllur

Umsögnin byggir einkum á lögum nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir, reglugerð nr. 1450/2025 um fráveitur og skólphreinsun, lögum nr. 9/2009 um uppbyggingu og rekstur fráveitna og reglugerð nr. 796/1999 um varnir gegn mengun vatns.

Samkvæmt lögum nr. 7/1998 skal starfsleyfisskyldur atvinnurekstur hafa gilt starfsleyfi og starfsemi skal uppfylla kröfur samkvæmt lögunum og reglugerðum settum á grundvelli þeirra. Þá er útgefanda starfsleyfis heimilt að endurskoða eða breyta starfsleyfi ef breytingar verða á rekstri sem varðað geta starfsleyfisskilyrði. ([Alþingi](#))

Reglugerð nr. 1450/2025 gildir um söfnun, hreinsun og losun skólps og hefur það markmið að vernda almenning og umhverfi gegn mengun af völdum losunar skólps. Þar kemur fram að heilbrigðisnefndir hafa eftirlit með framkvæmd reglugerðarinnar og veita starfsleyfi vegna fráveitu- og hreinsibúnaðar, nema um starfsemi sé að ræða sem fellur undir starfsleyfi Umhverfis- og orkustofnunar. (adverts.stjornartidindi.is)

Samkvæmt reglugerð nr. 1450/2025 skal skólp almennt hreinsað með tveggja þrepa hreinsun áður en því er veitt út í umhverfið. Skólp sem veitt er í ferskvatn eða ármynni frá þéttbýli þar sem fjöldi persónueininga er yfir 2.000 skal uppfylla losunarmörk samkvæmt viðauka I reglugerðarinnar. (adverts.stjornartidindi.is)

Samkvæmt lögum nr. 9/2009 ber sveitarfélag ábyrgð á uppbyggingu fráveitna í sveitarfélaginu og í þéttbýli skal sveitarfélag koma á fót og starfrækja sameiginlega fráveitu. Í fráveitulögnum skal ofanvatn og skólp aðgreint nema annað sé heimilað. ([Alþingi](#))

Reglugerð nr. 796/1999 hefur það markmið að koma í veg fyrir og draga úr mengun vatns og umhverfis þess af mannavöldum, stuðla að almenntri verndun vatns og tekur m.a. til mengunarvarna, flokkunar vatns, gæðamarkmiða og umhverfismarka fyrir vatn. ([Reglugerdasafn](#))

Mat á gögnum og athugasemdir

Fyrirhuguð framkvæmd er almennt til þess fallin að bæta núverandi ástand fráveitumála í Hveragerði, þar sem fyrir liggur að núverandi hreinsistöð er komin yfir hönnunarforsendur sínar og að ástand Varmár neðan útrásar hefur ekki verið viðunandi. Sérstaklega er jákvætt að gert sé ráð fyrir aukinni afkastagetu, bættri lífrænni hreinsun og UV-sóttahreinsun til að draga úr gerlamengun.

Heilbrigðiseftirlitið telur þó að eftirfarandi atriði þurfi að tryggja áður en framkvæmdir og/eða breyttur rekstur hefjast:

1. Starfsleyfi / breyting á starfsleyfi

Endurskoða þarf starfsleyfi hreinsistöðvarinnar eða gefa út nýtt starfsleyfi, eftir því sem við á, áður en breyttur rekstur hefst. Í starfsleyfi þurfa að koma fram skýr losunarmörk, kröfur um hreinsivirkni, vöktun, skráningu, viðbragðsáætlanir og tilkynningarskyldu vegna frávika.

2. Vöktun frárænnis og viðtaka

Gera þarf vöktunaráætlun fyrir Varmá, bæði ofan og neðan útrásar, og fyrir frárænnisli frá stöðinni. Hún þarf að ná til rennslis, BOD, COD, svifagna, köfnunarefnis, fosförs og gerlamengunar, auk annarra þátta sem starfsleyfisveitandi telur nauðsynlega. Fyrir hreinsivirki sem þjóna 2.000 persónueiningum eða fleiri gerir reglugerð nr. 1450/2025 ráð fyrir símælingum á rennslis og reglubundinni sýnatöku til að sannreyna að losunarmörk séu haldin. ([adverts.stjornartidindi.is](#))

3. Ástand Varmár og tímabundin áhrif á framkvæmdatíma

Í gögnum kemur fram að meðan á áfanga 2 stendur kunni skólp tímabundið að fara aðeins í gegnum eins þreps hreinsun í um sex mánuði. Heilbrigðiseftirlitið telur að þetta atriði þurfi að útfæra nánar áður en framkvæmdir hefjast. Leggja þarf fram verklýsingu og áhættumat um meðhöndlun skólps á framkvæmdatíma, áætlað losunarmagn, áætluð áhrif á viðtaka, mótvægisáðgerðir, tíðni sýnatöku og viðbragðsáætlun ef mengun eykst eða losun fer yfir viðmiðunarmörk.

4. Yfirföll og ofanvatn

Þar sem gögn málsins benda til þess að hluti ofanvatns fari inn á skólphreinsistöðina þarf að gera grein fyrir aðgerðum til að draga úr innrennslis ofanvatns í skólpkerfið. Sérstaklega þarf að skrá og lágmarka yfirföll. Reglugerð nr. 1450/2025 gerir ráð fyrir að tilvikum þar sem skólp fer um yfirfall sé haldið í lágmarki. ([adverts.stjornartidindi.is](#))

5. Seyra, ristarúrgangur, sandur, fita og olía

Í starfsleyfi þarf að gera skýrar kröfur um meðhöndlun, geymslu, flutning og endanlega ráðstöfun seyr, ristarúrgangs, sands, fitu og olíu. Þar sem áætlað er

að magn seyru aukist verulega við bætta hreinsun þarf að liggja fyrir að móttaka, meðhöndlun og ráðstöfun seyru sé tryggð með fullnægjandi hætti.

6. Lyktarmengun og rekstraröryggi

Gera þarf kröfur um reglulegt viðhald lyktarsíu/biofilter, hreinsun búnaðar, skráningu kvartana og úrbætur ef lyktarónæði verður. Einnig þarf að tryggja að neyðar- og varaúrræði séu til staðar ef bilun verður í lykilbúnaði hreinsistöðvar.

7. Samráð og önnur leyfi

Framkvæmdin er háð öðrum leyfum, m.a. byggingarleyfi, framkvæmdaleyfi, starfsleyfi, leyfi Fiskistofu eftir atvikum og leyfi Minjastofnunar vegna framkvæmda innan friðhelgaðs svæðis fornleifa. Heilbrigðiseftirlitið gerir ekki athugasemd við þá upptalningu en leggur áherslu á að niðurstaða um matsskyldu liggi fyrir áður en leyfisveitingar sem ráðast af henni eru afgreiddar.

Heilbrigðiseftirlit Suðurlands hefur farið yfir ofangreinda tilkynningu fyrir skólphreinsistöð í Hveragerði. Með vísan til framangreinds gerir heilbrigðiseftirlitið ekki athugasemd við að fyrirhuguð framkvæmd verði ekki háð mati á umhverfisáhrifum, enda er framkvæmdin að meginstefnu til úrbóta á núverandi fráveitukerfi og er líkleg til að draga úr mengunarálagi á Varmá til framtíðar.

Afstaða þessi er þó háð því að framangreind atriði verði tekin til fullnægjandi meðferðar við útgáfu eða endurskoðun starfsleyfis, einkum varðandi tímabundna skerta hreinsun á framkvæmdatíma, vöktun Varmár, losunarmörk, yfirföll, meðhöndlun seyru og viðbragðsáætlanir vegna mengunaróhappa eða frávika í rekstri. Embættið telur að tilkynningin geri að öðru leyti nægjanlega grein fyrir eðli, umfangi og umhverfi framkvæmdarinnar, sem og mótvægisáðgerðum og vöktun. Embættið telur að varanleg umhverfisáhrif framkvæmdarinnar önnur en sjónræn og staðbundin í næsta nágrenni hennar séu hverfandi/óveruleg og mögulegt að milda þau með góðri umgengni á framkvæmdatíma og vönduðum frágangi umhverfis og mannvirkja að framkvæmdum loknum. Embættið metur málið því sem svo að framkvæmdin kalli ekki á mat á umhverfisáhrifum að teknu tilliti til þeirra viðmiða sem koma fram í 2. viðauka laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Heilbrigðiseftirlit Suðurlands veitir fráveitumannvirkjum starfsleyfi skv. lögum nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir, ofangreinda reglugerð nr. 1450/2025 um fráveitur og skólphreinsun og reglugerð nr. 550/2018 um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit. Einnig veitir embættið starfsleyfi vegna ýmissa verkþátta á meðan á framkvæmdum stendur, s.s. efnisnámi, fyllingu þar sem hentugur úrgangur sem ekki er spilliefni er nýttur á tæknilegan hátt við landmótun og eftir atvikum verktakaaðstöðu skv. ofangreindri reglugerð auk starfsmannabúða skv. reglugerð nr. 903/2024 um hollustuhætti.

F.h. Heilbrigðiseftirlits Suðurlands,

Sigrún Guðmundsdóttir
framkvæmdastjóri

Vegna: Máls nr. 0619/2026, Fráveita Hveragerðis - stækkun skólphreinsistöðvar (Tilkynning um framkvæmd)

Athugasemd:

Fiskistofa vísar til umsagnar Hafrannsóknastofnunar í málinu og bendir einnig á að sérhver framkvæmd í eða við veiðivatn, allt að 100 metrum frá bakka, sem áhrif getur haft á fiskigengd þess, afkomu fiskstofna, aðstæður til veiði eða lífríki vatnsins að öðru leyti, er háð leyfi Fiskistofu, sbr. 33. gr. laga nr. 61/2006. Með umsókn framkvæmdaraðila eða landeiganda til Fiskistofu um leyfi til framkvæmda við ár og vötn skulu fylgja álit viðkomandi veiðifélags þegar það á við og umsögn sérfræðings á sviði veiðimála um hugsanleg áhrif framkvæmdar á lífríki veiðivatns. Leyfi Fiskistofu skal aflað áður en ráðist er í framkvæmd.

Höfundur: Jón Ágúst Jónsson

Sent inn þann: 16.06.2026 , **Fyrir hönd:** Fiskistofa

Skipulagsstofnun
Jón Ágúst Jónsson
Borgartúni 21
105 Reykjavík

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Reykjavík 24. júní 2026

Efni: Fráveita Hveragerðis – stækkun skólphreinsistöðvar (nr. 0619/2026). Tilkynning til ákvörðunar um matsskyldu.

Suðurgötu 39
101 Reykjavík

(354) 570 13 14
(354) 845 85 10

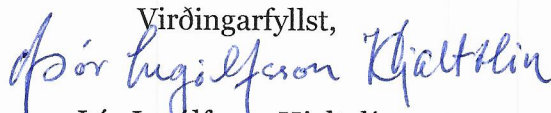
www.minjastofnun.is
Kennitala: 440113-0280

Minjastofnun Íslands hefur móttengið erindi Skipulagsstofnunar í Skipulagsgáttinni, þar sem óskað er eftir umsögn um fyrirspurn um matsskyldu vegna áforma Hveragerðisbæjar um að stækka skólphreinsistöð bæjarins við Vorsabæ 14 í Hveragerði. Greinargerð var unnin af COWI, fyrir hönd bæjarins: *Fráveita Hveragerðis – Stækkun skólphreinsistöðvar. Fyrirspurn um matsskyldu.* (dagsett í maí 2026).

Þór Ingólfsson Hjaltalín
Sviðsstjóri
thor@minjastofnun.is

Framkvæmdir fela í sér endurbætur á núverandi húsnæði ásamt því að reist verður viðbótarbygging, að grunnfleti 390 m². Nýbyggingin verður staðsett til móts við núverandi byggingu á skilgreindum byggingarreit samkvæmt gildandi skipulagi (sbr mynd 2.1 í greinargerð). Umsögn minjavarðar, dagsett 12. feb. 2020 liggur fyrir um skipulagið. Annað jarðrask á svæðinu felst í lagningu pípa og kapla milli bygginganna auk þess sem grafa þarf fyrir tengingu við aðrennislögnina frá þéttbýlinu í Hveragerði (sbr. mynd 2.9).

Fjallað er um fornleifar í kafla 2.4, bls. 12 í greinargerðinni og er sú umfjöllun skilmerkileg. Byggingareiturinn er nokkuð raskaður og á honum er ekki kunnugt um minjar. Hin svokallaða Sognstöft (ÁR 521-:020) stendur fast austan við byggingareitinn og mótar greinilega fyrir henni. Mikilvægt er að girða hana af á framkvæmdatíma, svo hún verði ekki fyrir skemmdum í ógáti, og að halda jarðraski í námunda við hana í lágmarki. Að öðru leyti eiga minjar ekki að lenda í uppnámi vegna þessara framkvæmda. Frá sjónarhóli fornminjavörslu er ekki talin þörf á að framkvæmd þessi fari í umhverfismat.

Virðingarfyllt,

Þór Ingólfsson Hjaltalín
Sviðstjóri minjavarðasviðs